

Uczeń i nauczyciel w zmediatyzowanym świecie

Student and Teacher in the mediatized world

Małgorzata Gosek

W kontekście ubiegłorocznej reformy oświaty, mającej uzdrowić polską szkołę, prowadzone w przestrzeni publicznej dyskusje z udziałem Związku Nauczycielstwa Polskiego, samorządów, organizacji pozarządowych czy mediów, toczą się zwykle wokół tematów słabego jej przygotowania i chaosu organizacyjnego¹, braku wystarczających środków na wdrożenie², czy zwolnień nauczycieli³. Zmiana administracyjna zdaje się przysłaniać istotę szkoły – ucznia i nauczyciela, ich wzajemne relacje, proces uczenia się i środowisko edukacyjne. Brakuje istotnej dla zrozumienia jej problemów, głębszej refleksji i szerszego spojrzenia na otoczenie i dotykające ją zmiany. Gospodarka, rynek pracy i funkcjonujące na nim podmioty, społeczeństwo i człowiek ze wszystkimi sferami jego życia ulegają bowiem nieustannym przemianom pod wpływem metaprocessów współczesności, globalizacji, indywidualizacji, komercjalizacji i mediatyzacji.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie fragmentu tych przemian – obrazu efektów, jakie media i życie w zmediatyzowanym świecie przynoszą dla uczestników procesu edukacyjnego, ucznia i nauczyciela, oraz ich wzajemnych relacji. Diagnoza zostanie dokonana w oparciu o literaturę tematu i dane zastane w postaci opublikowanych w ostatnich latach wyników badań nauczycieli i uczniów różnych typów szkół⁴. Artykuł ma charakter teoretyczny i stanowi ramę dla ewentualnych dalszych badań zarysowanych efektów mediatyzacji.

¹ *Monitorujemy reformę*, www.niedlachaosuwszkole.pl, wpis z 1.05.2017, <https://niedlachaosuwszkole.pl/index.php/monitorujemy-reforme> [16.05.2018].

² J. Bilikowska, J. Ćwiek, *Miliony za zmiany w szkołach*, „Rzeczpospolita”, www.rp.pl z 24.02.2018, <http://www.rp.pl/Polityka/302229871-Miliony-za-zmiany-w-szkolach.html>, [16.05.2018].

³ *Stop zwolnieniom w oświacie*, www.znp.edu.pl, wpis z 2.01.2018, <http://znp.edu.pl/akcje/stop-zwolnieniom-oswiacie/> [16.05.2018].

⁴ Koniecznie trzeba wspomnieć o: M. Plebańska, M. Sieńczewska, A. Szyller, *Polska szkoła w dobie cyfryzacji. Diagnoza 2017. Podsumowanie wyników badania zespołu badawczego Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego i PCG Edukacja*, Warszawa 2017, <http://www.nck.pl/upload/attachments/319726/RAPORT%20CYFRYZACJA%20SZK%C3%93%C5%81%202017.pdf>, [23.05.2018]; M. Jakubowski, K. Konarzewski, M. Muszyński, M. Smulczyk, P. Walicki, *Szkolne talenty Europy u progu zmian. Polscy uczniowie w najnowszych badaniach międzynarodowych*.

Proces mediatyzacji

Mediatyzacja jest zjawiskiem charakterystycznym dla później nowoczesności. Wiąże się z rozwojem mediów i może być określana jako proces pośrednictwa mediów w postrzeganiu i poznawaniu świata przez człowieka oraz kształtowanie przez nie całej rzeczywistości społecznej⁵.

O wpływie tym pisał M. McLuhan: „Środek przekazu sam jest przekazem”. Kształtuje więc i kontroluje stosunki międzyludzkie i działania człowieka⁶. Wpływ mediów na otoczenie, człowieka i zachodzące procesy ujął syntetycznie w tetradę praw medialnych, do których zaliczają się: wzmocnienie – zanikanie – odzyskiwanie – odwrócenie. Dostarczają one gotowych sposobów identyfikacji procesów oraz efektów wywieranych przez media (ogólnie przez technologie) na człowieka. Zachodzą symultanicznie, uzupełniając się nawzajem.

Wzmacnianie oznacza wzrost zdolności, przyspieszenie procesów zachodzących w wyniku oddziaływania mediów. Równocześnie z nim następuje zanikanie, czyli wychodzenie z użycia lub zmniejszenie roli pewnych procesów czy właściwości. Obok pojawia się odzyskiwanie, przywracanie znaczenia dawnym obszarom, ale w nowej zmienionej formie. I w końcu odwrócenie swoich oryginalnych cech w miarę rozwoju i dochodzenia do granic możliwości.⁷

Tetrada posłuży do identyfikacji efektów mediatyzacji dla ucznia, nauczyciela i ich relacji. Najpierw jednak przydatne będzie spojrzenie na zmiany pokoleniowe.

Raport Fundacji Evidence Institute i Związku Nauczycielstwa Polskiego, <http://znp.edu.pl/assets/uploads/2018/01/Szkolne-talenty-Europu-u-progu-zmian-raport-EI-ZNP-2017.pdf>, www.evidenceinstitute.pl, 2017, [23.05.2018]; *Młodzież 2016, raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, Warszawa 2016, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwieouzUIZzbAhXDhSwKHa4sAR8QFggUAAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cinn.gov.pl%2Fportal%3Fid%3D15%26res_id%3D1150305&usg=AOvVaw3vM3YZLTPGOHtQiOWsp6AR; M. Baran, E. Cichocka, P. Maranowski, W. Pander, *Cybernauci – diagnoza wiedzy, umiejętności i kompetencji dzieci i młodzieży, rodziców i opiekunów oraz nauczycieli w zakresie bezpiecznego korzystania z internetu. Raport podsumowujący badanie ex-ante*, Warszawa 2016, <https://cybernauci.edu.pl/wp-content/uploads/2016/06/Cybernauci-diagnoza-wiedzy-umiej%20C4%99tmo%20C5%9Bci-i-kompetencji.-Raport.pdf>, [23.05.2018]; M. Dębski, *Nalogowe korzystanie z telefonów komórkowych. Szczegółowa charakterystyka zjawiska fonoholizmu w Polsce. Raport z badań*, Gdynia 2016, https://www.researchgate.net/profile/Maciej_Debki/publication/311587730_Nalogowe_korzystanie_z_telefonow_komorkowych_Szczegolowa_charakterystyka_zjawiska_fonoholizmu_w_Polsce/links/584f9de708aecb6bd8d1a838/Nalogowe-korzystanie-z-telefonow-komorkowych-Szczegolowa-charakterystyka-zjawiska-fonoholizmu-w-Polsce.pdf?origin=publication_detail, [23.05.2018]; M. Tanaś i in., *Nastolatki 3.0. Wybrane wyniki ogólnopolskiego badania uczniów w szkołach*, NASK, 2016, <https://akademia.nask.pl/badania/RAPORT%20-%20Nastolatki%203.0%20-%20wybrane%20wyniki%20bada%20C5%84%20og%20C3%B3lnopolskich.pdf>, [23.05.2018]; M. Smak, D. Walczak, *Pozycja społeczno – zawodowa nauczycieli*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015.

⁵ Zob. Mediatyzacja, w: *Słownik Terminologii Medialnej*, Kraków 2006, s. 118.

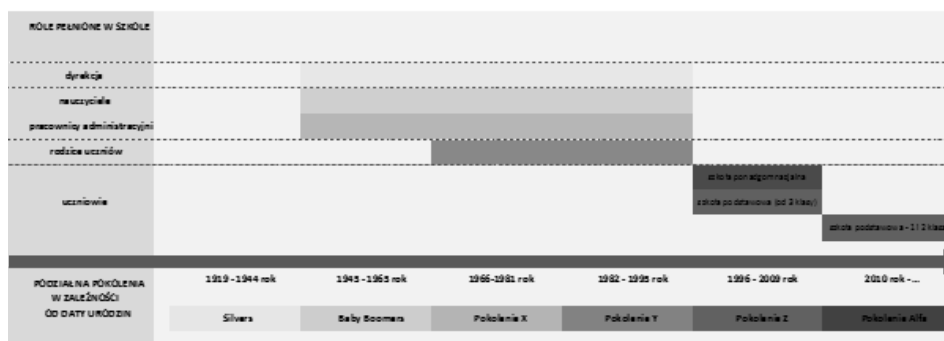
⁶ M. McLuhan, *Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka*, Warszawa 2004, s. 40.

⁷ M. and E. McLuhan, *Laws of media: the new science*, Toronto 1992, s. 98-99.

Zmiany pokoleniowe

Gwałtowny rozwój mediów cyfrowych, które stały się środowiskiem dorastania młodych pokoleń oraz ich ingerencja we wszystkie sfery życia człowieka doprowadziły do ukształtowania się nowych pokoleń cyfrowych. Pokolenie, które uczyło się życia z mediami cyfrowymi oraz to, które wychowało się z nimi i nie znało życia bez mediów, zostały rozdzielone przez zróżnicowanie osobowości, postaw, wartości, jakiego nigdy wcześniej nie było. Ta przepaść ujawniła się na przestrzeni jednego pokolenia, stając się „głębokim podziałem prowadzącym do powstania dwóch odrębnych kultur”⁸.

Warto zaznaczyć, że podział na pokolenia nie jest do końca precyzyjny, zakłada tolerancję między datami granicznymi, jest też zróżnicowany geograficznie⁹, niemniej jednak przydatny do uchwycenia zmian zachodzących w szkole. Dla potrzeb niniejszej analizy przyjęto podział polskiego społeczeństwa na sześć pokoleń (wg B. Sajduka)¹⁰. Pod kątem procesów edukacyjnych najważniejsze będzie Pokolenie Z, dominujące w roli uczniów, oraz Pokolenie Y jako pierwsze cyfrowe pokolenie w szkole w roli rodziców.

Rysunek 1. Pokolenia w szkole. Opracowanie własne na podstawie danych: B. Sajduk, dz. cyt., s. 18.

⁸ S. Small, G. Vorgan, *iMózg. Jak przetrwać technologiczną przemianę współczesnej umysłowości*, Poznań 2011, s. 16.

⁹ Por. Podział dla społeczeństwa amerykańskiego: D. Tapscott, *Cyfrowa dorosłość. Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat*, Warszawa 2010, s. 59.

¹⁰ B. Sajduk, *Nowoczesna dydaktyka akademicka. Kto kogo uczy?*, Kraków 2015, https://www.researchgate.net/profile/Blazej_Sajduk/publication/271646415_Nowoczesna_Dydaktyka_Akademicka_Kto_Kogo_Jak_Uczy_-_httpdydaktyka-akademickapl1/links/54ceb0ae0cf298d65661f935/Nowoczesna-Dydaktyka-Akademicka-Kto-Kogo-Jak-Uczy-http-dydaktyka-akademickapl-1.pdf?origin=publication_detail, [23.05.2018], s. 18.

Pokolenie Y (dzieci Pokolenia X) ukształtowane zostało przez technologie cyfrowe, z którymi dorastało i odmienne od wcześniejszych środowisko rodzinne, bez hierarchicznej struktury, z partnerskimi relacjami i uwagą skupioną na dzieciach. Ceni poczucie wolności, personalizuje i dopasowuje wszystko do swoich potrzeb, jest pokoleniem uważnych obserwatorów i weryfikatorów, ceni wiarygodność, współpracę, oczekuje rozrywki i zabawy w pracy, szkole i życiu towarzyskim, z trudem rozdziela pracę i życie prywatne, cechuje je szybkie tempo, jest pokoleniem innowatorów¹¹. Dla pracodawców jest wyzwaniem i wpływa na przekształcanie środowiska pracy. Dla dzieci – „helikopterowymi rodzicami”, chroniącymi, wspierającymi, zaangażowanymi w przygotowanie ich do życia, ale bez złudzeń, że ustrzegą je przed niebezpieczeństwami świata¹².

Pokolenie Z (dzieci Pokolenia Y) to prawdziwi cyfrowi tubylcy, urodzili się i dorastali w świecie cyfrowym, z szerokim dostępem do globalnych informacji i natychmiastową komunikacją, co ukształtowało silną potrzebę bycia cały czas on-line oraz traktowanie świata wirtualnego i realnego jako równoważnych. Są pokoleniem wyrosłym w tolerancji, równości i wielokulturowości, ale też w czasach niepewności i niebezpieczeństwa¹³. Cechuje ich samoświadomość, widzą swoją rolę w świecie, czują się za niego odpowiedzialni i chcą go ulepszać, są samodzielni, zdeterminowani, intuicyjnie innowacyjni, efektywni, zorientowani na cel i z realistycznym podejściem do życia, chcą przejmować kontrolę nad swoim życiem i przyszłością¹⁴. Starają się trzymać z daleka od ryzyka, idą w stronę rozsądnej kariery i wyborów¹⁵.

Tetrada praw medialnych McLuhana dla ucznia, nauczyciela i ich relacji

Na tle obrazu pokoleń w kolejnym kroku w oparciu o Tetradę praw McLuhana zestawione zostały efekty mediatyzacji doświadczane przez ucznia i nauczyciela, będące skutkiem zarówno bezpośredniego wpływu mediów, jak i pośredniego, a więc wywołanego przez zmiany wynikłe z mediatyzacji życia społecznego. Omówione zostały w oparciu o literaturę i wskazane we wstępie wyniki badań nauczycieli i uczniów różnych typów szkół. Wyniki te potraktowane zostały wspólnie, bo chociaż są zróżnicowane, to nie wpływają na obraz całości zjawisk, zaś ograniczenie objętości tego tekstu nie pozwala na dogłębną analizę.

¹¹ D. Tapscott, *dz. cyt.*, s. 45-46.

¹² M. Merriam, *The rise of Gen Z creates new challenges for retailers*, Ernst&Young, 2015, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-rise-of-gen-z-new-challenge-for-retailers/\\$FILE/EY-rise-of-gen-z-new-challenge-for-retailers.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-rise-of-gen-z-new-challenge-for-retailers/$FILE/EY-rise-of-gen-z-new-challenge-for-retailers.pdf), [23.05.2018], s. 7.

¹³ *Tamże*, s. 5.

¹⁴ *Tamże*, s. 3, 9.

¹⁵ R. Scott, *Get Ready For Generation Z*, <https://www.forbes.com/sites/causeintegration/2016/11/28/get-ready-for-generation-z/#672f81712204>, [21.04.2018].

WZMACNIANIE		ODWRÓCENIE	
Uczestnictwo w procesie edukacji	Uczeń	<ul style="list-style-type: none"> - Równowagi świat wirtualny i realny - Pozostawanie ciągle on-line - Potrzeba bycia zauważonym i docenionym - Indywidualizm - Wzrost podatliwości ucznia - Otwarcie na wielokulturowość i tolerancja - Mobilność - Kompetencje cyfrowe - Wielozadaniowość 	<ul style="list-style-type: none"> - Długotrwały stres - Przemoc w sieci - Nieakceptowanie porażek w społeczeństwie osiągnięć - Problem emocjonalne - Zaburzenia zdrowia psychicznego i fizycznego - Uzależnienia od mediów cyfrowych - Zaburzenia uwagi, koncentracji, zapamiętywania - Problem z krytyczną oceną rzeczywistości - Zmiana form rozrywki - Nowe media jako czynnik wyłudzenia
	Nauczyciel	<ul style="list-style-type: none"> - Zmiana roli nauczyciela - Nowe wyzwania w pracy wychowawczej - Nowe wyzwania w współpracy z rodzicami - Szansa na zwiększenie efektywności pracy - Ułatwienie doskonalenia zawodowego - Wzrost wagi pasji przy wykonywaniu zawodu 	<ul style="list-style-type: none"> - Narastająca frustracja - Nieufność do stosowania narzędzi cyfrowych - Spadek autorytetu nauczyciela - Negatywny obraz nauczyciela w mediach - Obniżenie prestiżu zawodu - Obawa przed prymatem technologii nad człowiekiem - Brak czasu na dokształcanie się
Relacje uczeń-nauczyciel	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost roli kultury pedagogicznej - Indywidualizacja relacji uczeń – nauczyciel - Współpraca, współodpowiedzialność, wspólnota, współdecydowanie jako płaszczyzny edukacji - Wzrost szans na „otwieranie” polskiej szkoły 	<ul style="list-style-type: none"> - Różnice pokoleniowe w murach szkoły - Niski poziom wsparcia nauczycielskiego 	
ODZYSKIWANIE		ZANIKANIE	
Uczestnictwo w procesie edukacji	Uczeń	<ul style="list-style-type: none"> - Potrzeba bycia off-line 	<ul style="list-style-type: none"> - Obniżony poziom kompetencji społecznych i empatii
	Nauczyciel	<ul style="list-style-type: none"> - Odzyskiwanie roli nauczyciela jako najlepszego źródła dydaktycznego 	<ul style="list-style-type: none"> - Zanikanie roli nauczyciela jako źródła i przekaznika wiedzy w szkole
Relacje uczeń-nauczyciel	<ul style="list-style-type: none"> - Odzyskiwanie relacji uczeń-mistrz 	<ul style="list-style-type: none"> - Zanikanie hierarchicznej relacji uczeń – nauczyciel - Zanikanie poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji 	

Tabela 1. Efekty mediatyzacji dla ucznia, nauczyciela i ich relacji - Tetra-da praw medialnych McLuhana. Opracowanie własne na podstawie literatury¹⁶ i wskazanych raportów z badań.

¹⁶ A. Adamski, *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*, Warszawa 2012; Z. Bauman, *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*, Kraków 2011; J. Dobrołowicz, *Mediatyzacja współczesności a procesy socjalizacji wychowania*, „Paedagogia Christiana” 2/34 (2014), s. 137-150; S. Dylak, *Architektura wiedzy w szkole*, Warszawa 2013; P. Fortuna, *Pozytywna psychologia porażki. Jak z cytryn zrobić lemoniadę*, Sopot 2015; J. Gajda, *Media w edukacji*, Kraków 2010; R. Hanson, *Szczęśliwy mózg*, Gdańsk 2016; T. Huk, *Pedagogika medialna. Aspekty społeczne, kulturowe i edukacyjne*, Kraków-Katowice 2014; A. Ogonowska, *Uzależnienia medialne czyli o patologicznym wykorzystaniu mediów i ich wpływie na nasze zdrowie i życie naszych dzieci*, Kraków 2014; M. Schulte-Markwort, *Wypalone dzieci. O presji osiągnięć i pogoni za sukcesem*, 2017; M. Spitzer, *Cyberchoroby. Jak cyfrowe życie rujnuje nasze zdrowie*, Słupsk 2016.

Konsekwencje mediatyzacji dla ucznia

Dla Pokolenia Z świat wirtualny i realny są równoważne, trudno im wyobrazić sobie życie bez dostępu do sieci, dzięki posiadanym cyfrowym urządzeniom¹⁷ pozostają cały czas on-line¹⁸. Przenosi to dużą część ich aktywności do sieci - utrzymywanie kontaktów ze znajomymi ze szkoły (91%), spoza szkoły (85%), ze swoim chłopakiem/dziewczyną (46%)¹⁹. Można odnieść wrażenie, że wolą życie towarzyskie on-line zamiast w realnym życiu²⁰. Zmienia się sposób rozrywki - dominują gry komputerowe, surfowanie w Internecie, oglądanie telewizji i udzielanie się na portalach społecznościowych²¹, a telefon podłączony do sieci jest receptą na nudę i narzędziem podczas odpoczynku (50%), kosztem książek i różnych form kultury²². Młodzi przyznają, że świat wirtualny oddziałuje na realny (93%)²³. Opinie osób poznanych w sieci wpływają na ich opinie i postawy w ważnych kwestiach życiowych (prawie 20%), a znajomości z sieci przenoszą się do świata realnego (23%)²⁴. Życie Pokolenia Z toczy się w świecie wirtualno-realnym i szkoła powinna szukać sposobu, by być jego częścią.

Dla Pokolenia Z ważne jest bycie zauważonym i docenionym. W Internecie, oprócz dostępu do informacji i utrzymywania kontaktów, cenią możliwość autoprezentacji (21%), a portale społecznościowe (95% posiada profil) służą do zamieszczania własnych przemyśleń czy materiałów – zdjęć i filmów (79%), komentarzy na swoich profilach (55%)²⁵. Publikowanie własnych zdjęć na olbrzymią skalę (10% - kilkanaście do kilkadziesiąt razy/dzień) uzasadnia nadaną nazwę pokolenie „selfie”²⁶. Potrzeba zauważenia i docenienia przenosi się też na relacje rówieśnicze i relacje uczeń – nauczyciel.

Mocnym rysem młodego pokolenia jest indywidualizm, wpisujący się w lansowany przez media trend wyjątkowości i kreowania siebie, dominujący nad wartością współpracy. Młodzi sądzą, że w życiu trzeba liczyć tylko na siebie, aby coś osiągnąć (54%), pomniejszając wagę współpracy (26%)²⁷ (zadowolenie z pracy grupowej i współpracy jest jednym z najniższych wśród krajów OECD²⁸). Na

¹⁷ Zob. Stan posiadania: M. Omyła-Rudzka, *dz. cyt.*, s. 21; M. Dębski, *dz. cyt.*, s. 28.

¹⁸ Zob. Korzystanie z internetu i telefonów: M. Baran, E. Cichocka, P. Maranowski, W. Pander, *dz. cyt.*, s. 37, 47; M. Dębski, *dz. cyt.*, s. 79, 28.

¹⁹ M. Tanaś i in., *Nastolatki 3.0.*, *dz. cyt.*, s. 6, 18.

²⁰ M. Merriman, *dz. cyt.*, s. 5.

²¹ M. Feliksiak, *Zainteresowania i aktywności*, w: *Młodzież 2016...*, *dz. cyt.*, s. 176.

²² M. Dębski, *dz. cyt.*, s. 32.

²³ M. Baran i in., *dz. cyt.*, s. 58.

²⁴ M. Tanaś i in., *Nastolatki 3.0.*, *dz. cyt.*, s. 19.

²⁵ *Tamże*, s. 10-11.

²⁶ M. Dębski, *dz. cyt.*, s. 28.

²⁷ R. Boguszewski, *Aspiracje, dążenia i plany młodzieży*, w: *Młodzież 2016...*, *dz. cyt.*, s. 76.

²⁸ M. Jakubowski i in., *dz. cyt.*, s. 84.

indywidualizm młodych otwiera się rynek, oferujący nieograniczone możliwości dopasowania produktów do własnych potrzeb. Podejście to przenosi się na inne sfery życia, również na edukację. Powoduje wzrost podmiotowości ucznia w szkole²⁹, jego indywidualnych potrzeb i praw.

Pokolenie Z wychowane w środowisku szybkiej i nieograniczonej komunikacji, nie czuje ograniczeń odległości. Dzięki mediom społecznościowym mają znajomych na całym świecie. Znają języki obce, są pewni siebie, bez barier komunikacyjnych. Mobilność nie stanowi dla nich problemu. Są otwarci na wielokulturowość³⁰ dzięki mediom pośredniczącym w poznawaniu świata i efektem globalizacji – podróżom, międzyszkolnej wymianie zagranicznej. Wychowani w środowisku tolerancji i wzrastającej otwartości na różnorodność (odmienność seksualną, małżeństwa tej samej płci itd.) uznają ją za normalną³¹, chociaż w zależności od środowiska, w którym funkcjonują mogą występować tutaj różnice.

Pokolenie Z ma technologie cyfrowe we krwi. Wysoko ocenia swoje umiejętności cyfrowe uznając je za większe niż rodziców (62% w zakresie urządzeń mobilnych)³². Jeśli jednak spojrzeć na kompetencje cyfrowe rozumiane szerzej, nie tylko jako umiejętności narzędziowe, ale także myślenie logiczne, algorytmiczne i higienę korzystania z urządzeń komputerowych³³, to temat nie jest jednoznaczny, niektóre badania pozwalają mieć wątpliwości np. w badaniu PIAAC 20% młodych Polaków odmówiło udziału w wersji komputerowej, a wyniki w badaniach komputerowych PISA za każdym razem były niższe niż w wersji papierowej³⁴.

Życie w zmediatyzowanym świecie to ciągła ekspozycja na długotrwały stres, zaburzający naturalne funkcjonowanie organizmu. Nadmiar bodźców, wykonywanie wielu zadań jednocześnie, nieustanne bycie on-line, przeładowanie informacją (information overload)³⁵ wywołują negatywne emocje, wyczerpują organizm, wpływają na zdrowie fizyczne i psychiczne³⁶. Ciągłe bycie on-line nie pozwala na samotność, nakazując być w gotowości do natychmiastowej reakcji na kontakt innych³⁷. Uczniowie deklarują, że czasem potrzebują ciszy i spokoju (66,6%), czują się przeciążeni informacjami medialnymi (14,5%), chcieliby wyłączyć telefon, aby nie

²⁹ M. Smak, D. Walczak, *dz. cyt.*, s. 4.

³⁰ R. Scott, *Get Ready For Generation Z*, *dz. cyt.*

³¹ M. Merriman, *dz. cyt.*, s. 5.

³² M. Dębski, *dz. cyt.*, s. 84.

³³ W. Budzisz, M. Cywińska, R. Czajka i in. (autorzy zbiorowi), *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych 2014*, 2014, Fundacja Nowoczesna Polska, http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014.pdf, [23.05.2018], s. 77-87.

³⁴ M. Jakubowski i in., *dz. cyt.*, s. 20.

³⁵ A. Adamski, *dz. cyt.*, s. 144.

³⁶ R. Hanson, *dz. cyt.*, s. 62-67.

³⁷ Z. Bauman, *dz. cyt.*, s. 57.

być dostępnym (14,6%)³⁸ – pojawia się potrzeba bycia off-line. Stres ma też związek z „dzieciństwem plus”, wypełnionym szkołą i dodatkowymi zajęciami, odczuwaniem presji świata, który zaczyna być postrzegany jako „struktura, z której płyną wymagania”³⁹. Dzieci coraz gorzej radzą sobie z tą presją, nie czując wystarczającego wsparcia w rodzinie. Dochodzi też stres związany z funkcjonowaniem szkolnym, wpływający negatywnie na osiągnięcia w nauce i spadek zadowolenia z życia, niezależnie od tego, za jak dobrego ucznia badany uważa się⁴⁰.

W otaczającym społeczeństwie osiągnięć⁴¹ nie ma akceptacji porażki. Media kształtujące obraz współczesnego nadczołowieka – nastawionego na sukces, z silną motywacją osiągnąć, młodego, sprawnego, zadowolonego z życia – wywierają presję i definiują podejście rodziców i nauczycieli, zakładających, że dzieci muszą być najlepsze, a to powoduje lęk przed porażką i perfekcjonizm⁴². Skutki odczuwane są w dorosłym życiu, a w szkole są źródłem stresu i presji, wstrzymują rozwój, eksperymentowanie, samodzielne próby rozwiązywania problemów. Rolą szkoły jest oswojenie dzieci z porażkami, uczenie, że są integralną częścią życia i pomagają rozwijać się, a miarą sukcesu człowieka jest jego osobisty rozwój i postęp.

Problemy emocjonalne dzieci i młodzieży pogłębia brak ukształtowanego stabilnego systemu wartości, wynikający z niewystarczającego wsparcia w rodzinie, która często nie radzi sobie z wychowaniem, a jej rolę przejmują media i popkultura⁴³. Zanik rodziny wielopokoleniowej, zerwany przekaz międzypokoleniowy i niewielka przydatność dla dzieci doświadczeń rodziców i dziadków, godzi w obie strony. W tych warunkach media coraz częściej są czynnikiem kształtowania tożsamości, która staje się czasami wprost kolażem wizerunków czy pomysłów skopiowanych z mediów⁴⁴. Brak stabilnych wartości i postaw moralnych w zestawieniu z rzeczywistością oferującą niezliczone opcje wyboru, skutkuje zagubieniem, utrudnia dokonywanie wyborów i skazuje na problem nadmiaru⁴⁵.

Internet jako miejsce różnych aktywności człowieka staje się przestrzenią dla zjawisk negatywnych, takich jak przemoc w sieci. Dotyka ona około 13% uczniów⁴⁶ i stanowi 38% problemów szkolnych psychologów i pedagogów⁴⁷.

³⁸ M. Dębski, *dz. cyt.*, s. 105.

³⁹ M. Schulte-Markwort, *dz. cyt.*, s. 85-87, 94.

⁴⁰ M. Jakubowski i in., *dz. cyt.*, s. 90-91, 28.

⁴¹ P. Fortuna, *dz. cyt.*, s. 57.

⁴² *Tamże*, s. 62-69, 74-76, 82.

⁴³ A. Ostaszewska, *Popkulturowe ramy tożsamości. Media, kultura popularna, internet jako nowe środowiska kształtowania tożsamości*, ORE, 2012, <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/666/popkulturowe+ramy+tozamoci.pdf>, [23.05.2018], s. 2.

⁴⁴ *Tamże*, s. 5.

⁴⁵ J. Dobrołowicz, *dz. cyt.*, s. 140-141.

⁴⁶ J. Kalka, *Szkolne relacje*, w: *Młodzież 2016...*, *dz. cyt.*, s. 35.

Młodzież najczęściej doświadcza wyzywania, poniżania i ośmieszania oraz rozpowszechniania kompromitujących materiałów – obserwuje je w stosunku do znajomych (60%-33%) i doświadcza sama (32%-12%), najczęściej w takiej sytuacji wybierając bierną postawę i nie powiadomienie nikogo (39%)⁴⁸. Ta bierność powinna niepokoić i skłaniać do szukania przyczyn, pozostawiona może stanowić bowiem podwaliny pod pogłębiający się stres, depresje czy próby samobójcze.

Opisywane zjawiska przynoszą problemy ze zdrowiem psychicznym i fizycznym. Kreowane przez media, nienaturalne i trudne do osiągnięcia ideały i wzorce urody powodują trudności z akceptacją siebie i własnego ciała, będąc źródłem rozwoju chorób m. in. anoreksji, bulimii⁴⁹ (3% problemów szkolnych psychologów i pedagogów⁵⁰). Narasta problem deficytu snu (u młodzieży ok. 2 godz./dzień) przynosząc nadwagę, zakłócenia funkcjonowania układu odpornościowego, czy problemy z uczeniem się⁵¹. Długotrwały stres skutkuje nierzadko wypaleniem, często idącym w parze z wyczerpaniem, ograniczającym możliwości osiągnięcia wyników i wywołującym dolegliwości psychosomatyczne, a w konsekwencji mogącym prowadzić do depresji⁵² (to 33% problemów szkolnych psychologów i pedagogów, a 7% próby lub myśli samobójcze⁵³).

Mediatyzacja niesie rozwój różnych uzależnień od cyfrowych mediów, jak secioholizm, uzależnienie od wirtualnych gier, fonoholizm (nałogowe korzystanie z telefonów komórkowych)⁵⁴, oraz fobii np. lęku towarzyszącego niemożności skorzystania z telefonu komórkowego⁵⁵, syndromu FoMO (Fear of missing out) czyli lęku przed możliwością nieuczestniczenia w czymś ważnym, skutkującego chęcią bycia cały czas on-line⁵⁶. Około 4% uczniów wykazuje poważniejsze objawy uzależnienia od internetu, a 21% nadużywania go⁵⁷. W szkole 38% problemów spotykanych przez psychologów i pedagogów dotyczy uzależnień od internetu lub gier komputerowych⁵⁸.

Efektom wpływu mediów cyfrowych są też zaburzenia uwagi, koncentracji, uczenia się, zapamiętywania, powodowane między innymi medialnym

⁴⁷ *Przeciwdziałanie zaburzeniom psychicznym dzieci i młodzieży. Informacja o wynikach kontroli*, NIK, https://www.nik.gov.pl/kontrola/wyniki-kontroli-nik/pobierz,kno~p_16_026_201611221337041479821824~01,typ,kk.pdf, [23.05.2018], s.13.

⁴⁸ M. Tanaś i in., *Nastolatki 3.0.*, dz. cyt., s. 11-13.

⁴⁹ A. Ostaszewska, dz. cyt., s. 9-10.

⁵⁰ *Przeciwdziałanie zaburzeniom psychicznym dzieci i młodzieży*, dz. cyt., s. 13.

⁵¹ M. Spitzer, *Cyberchoroby*, dz. cyt., s. 271-272, 288.

⁵² M. Schulte-Markwort, dz. cyt., s. 129-131.

⁵³ *Przeciwdziałanie zaburzeniom psychicznym dzieci i młodzieży*, dz. cyt., s. 13.

⁵⁴ A. Ogonowska, dz. cyt., s. 47, 52, 60.

⁵⁵ M. Spitzer, *Cyberchoroby...*, dz. cyt., s. 180-190.

⁵⁶ M. Dębski, dz. cyt., s. 19.

⁵⁷ M. Feliksiak, dz. cyt., s. 187.

⁵⁸ *Przeciwdziałanie zaburzeniom psychicznym dzieci i młodzieży*, dz. cyt., s. 13.

multitaskingiem. Wielozadaniowość (multitasking) polegająca na równoczesnym wykonywaniu dwu lub więcej zadań jest jedną z kluczowych cech młodego pokolenia. Sprzyjają jej funkcjonalności sprzętu, ale też przekonanie, że więcej czynności równocześnie to zysk na czasie i efektywności. Okazuje się jednak, że to podejście podczas nauki czy pracy przynosi stratę efektywności, zawsze powoduje dzielenie uwagi między media w proporcjach zależnych od rodzajów mediów oraz jej rozproszenie, co wpływa negatywnie na uwagę i pamięć a w konsekwencji na proces uczenia się.⁵⁹

W efekcie mediatyzacji pojawiają się zaburzenia samodzielnej oceny rzeczywistości, problemy z krytyczną oceną przekazów medialnych, wiarygodności źródeł informacji oraz jej selekcjonowaniem i przetwarzaniem. Brak tych umiejętności staje się współczesnym analfabetyzmem, zalew informacji stawia bowiem człowieka przed koniecznością rozumienia i interpretacji skomplikowanych, często nieusystematyzowanych wiadomości⁶⁰. Bez nich jest on biernym odbiorcą medialnego świata kreowanego poprzez odpowiednio wybrane i przedstawione informacje, nie wymagające myślenia i przetwarzania. Media coraz częściej decydują, co człowiek myśli i czuje, co jest wyjątkowo groźne dla dzieci z niewykształconą jeszcze umiejętnością krytycznej oceny rzeczywistości.

Ograniczenie kontaktów realnych na rzecz wirtualnych skutkuje obniżonym poziomem kompetencji społecznych i empatii u dzieci i młodzieży i ograniczeniem możliwości uczenia się zachowań społecznych, które zachodzi w relacjach z innymi ludźmi⁶¹. Badania neurologiczne wykazują zmiany w mózgach osób obcujących z nowymi technologiami, mogące skutkować ograniczeniem rozwoju umiejętności interpersonalnych i empatii⁶².

Cyfrowe media niosą też z sobą wykluczenie. Są elementem podtrzymywania relacji rówieśniczych wewnątrz klasy, wzajemnego informowania, pomocy, a w przypadku braku dostępu do nich - przyczyną wykluczenia, bycia poza obiegiem informacji klasowych, i w opinii rówieśników - gorszego traktowania, posiadania mniejszej liczby koleżanek i kolegów⁶³. Czynniki technologiczne, komputer i telefon komórkowy, obok czynników społecznych, związanych ze statusem, miejscem zamieszkania, czy strojem, przyczyniają się do różnicowania uczniów. Ich brak skutkuje obniżeniem akceptacji grupy i stanowi jeden z poważnych czynników stresu.

⁵⁹ G. Ptaszek, *Medialna wielozadaniowość (media multitasking) w świetle badań psychologicznych*, w: *Człowiek, technologia, media. Konteksty kulturowe i psychologiczne*, red. A. Ogonowska, G. Ptaszek, Kraków 2014, s. 97-98.

⁶⁰ J. Gajda, *dz. cyt.*, s. 66.

⁶¹ M. Spitzer, *Cyberchoroby...*, *dz. cyt.*, s. 315.

⁶² S. Small, G. Vorgan, *dz. cyt.*, s. 180.

⁶³ T. Huk, *dz. cyt.*, s. 61-62.

Efekty mediatyzacji dla nauczyciela

W świecie łatwej dostępności informacji, szybkiej dezaktualizacji wiedzy i przyrostu nowej, traci znaczenie rola nauczyciela jako osoby przekazującej wiedzę - nauczyciel staje się przewodnikiem, inspiratorem, mentorem, można powiedzieć architektem konstruowania wiedzy przez uczniów⁶⁴. W debacie o edukacji przyszłości podkreśla się wagę przygotowania młodych ludzi do odpowiedzialnego, samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie, proaktywności, wykształcenia kompetencji społecznych i systemu wartości⁶⁵. To wymaga od nauczycieli rozumienia współczesnego świata i młodego pokolenia, refleksyjności, odwagi w poszukiwaniu rozwiązań, partnerskiego podejścia do uczniów.

Zmieniająca się rola nauczyciela wpływa na spadek autorytetu, który przestaje się opierać na hierarchii i stanowisku, a wymaga wypracowania. Dla części nauczycieli, mającej trudności ze zrozumieniem świata młodych to problem, negatywnie widzą wzrost ich podmiotowości, a zmianę relacji traktują w kategoriach braku szacunku, są jednak i tacy, którzy próbują budować swoją pozycję poprzez skracanie dystansu do uczniów, spotykając się z ich uznaniem, ale brakiem szacunku kolegów z pracy⁶⁶. W ocenie uczniów prawdziwy szacunek dla nauczycieli budują partnerskie relacje z uczniami, cierpliwość i zrozumienie dla indywidualnego tempa uczenia się, sprawiedliwość w ocenianiu oraz prowadzenie zajęć z zaangażowaniem i wykorzystaniem różnych metod⁶⁷. Wzrost wagi pasji w wykonywaniu zawodu nauczyciela staje się wyraźnie widoczny, uczniowie chętnie idą za inspirującą osobowością nauczyciela.

Cyfrowe pokolenia uczniów z odmiennymi cechami osobowości niosą dla nauczycieli nowe wyzwania w pracy wychowawczej, zwłaszcza w sferach najbardziej dotkniętych przez życie z mediami: psychiki, emocji, kształtowania postaw i wartości. Wymaga ona odpowiedniego przygotowania, tymczasem system kształcenia nauczycieli zdaje się nie dostrzegać problemu – nie są oni przygotowani do pełnienia roli wychowawczej⁶⁸, w trakcie studiów w zbyt niskim stopniu pozyskują praktyczne umiejętności dydaktyczno – wychowawcze⁶⁹.

Cyfrowe pokolenie rodziców oznacza też nowe wyzwania dla nauczycieli w zakresie współpracy z nimi. Rysują się różnice w rozumieniu wzajemnych relacji, trudności w zaplanowaniu kontaktów, oskarżanie się nawzajem o niepowodzenia

⁶⁴ S. Dylak, *dz. cyt.*, s. 13.

⁶⁵ W. Kołodziejczyk, M. Polak, *Jak będzie zmieniać się edukacja. Wyzwania dla polskiej szkoły i ucznia*, Warszawa 2011, http://www.institutobywatelski.pl/wp-content/uploads/2011/11/edukacja_kolodziejczyk-polak_internet.pdf, [23.05.2018], s. 47.

⁶⁶ M. Smak, D. Walczak, *dz. cyt.*, s. 33.

⁶⁷ *Tamże*, s. 34-35.

⁶⁸ M. Smak, D. Walczak, *dz. cyt.*, s. 4.

⁶⁹ *Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczycielskiego. Informacja o wynikach kontroli*, NIK, 2017, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,13081,vp,15493.pdf>, [23.05.2018], s. 9.

uczni, postrzeganie rodziców jako roszczeniowych⁷⁰. Nauczyciele zdają się unikać kontaktów z rodzicami. Jak pokazują badania, indywidualne kontakty z nimi to zaledwie 1,3% ogólnego czasu ich pracy⁷¹.

Zachodzące zmiany są źródłem frustracji nauczycieli. Przyczynia się do niej także negatywny obraz nauczyciela w mediach, niedostrzeganie pozytywnych zjawisk w szkole i sukcesów nauczycieli, a nagłaśnianie negatywnych zdarzeń. W opinii nauczycieli w społeczeństwie nie ma faktycznej wiedzy o ich pracy⁷². W świetle tych zjawisk spada u nich poczucie prestiżu wykonywanego zawodu – tylko 16% nauczycieli postrzega go takim⁷³. Wynika to zarówno z opisywanych zmian zachodzących pod wpływem mediatyzacji, jak i wielu problemów systemu polskiej oświaty⁷⁴.

Media cyfrowe niosą też pozytywne efekty – dają nauczycielom szansę na zwiększenie efektywności pracy. Dotyczy to sprawniejszego przygotowania lekcji dzięki wykorzystaniu zasobów sieci, baz wiedzy, czy materiałów wideo, ale także możliwości doboru narzędzi i metod mogących poprawić efekty uczenia. Chociaż wykorzystywanie TIK upowszechnia się (44% kilka razy/tydz.), to głównie są to laptopy, tablice interaktywne i rzutniki, a w zakresie formy prezentacji multimedialne, materiały graficzne lub teksty cyfrowe, i prowadzenie zajęć z wykorzystaniem TIK niewiele różni się od tradycyjnego, podawczego podejścia (74%)⁷⁵. Można jednak znaleźć przykłady zastosowania ich w interdyscyplinarnych projektach, co widać chociażby w konkursie Eduinspiracje⁷⁶.

Cyfrowe media dają też łatwiejszy dostęp i bogatsze zasoby umożliwiające doskonalenie zawodowe – źródła wiedzy, korzystanie z doświadczeń innych nauczycieli i wzajemne wsparcie np. fora, sieci współpracy. To ułatwienie, ale wymagające ciągłej aktualizacji wiedzy w zakresie mediów, co przy biurokratyzacji szkoły i obciążeniu nauczycieli obowiązkami około dydaktycznymi jest trudne, poświęcają oni tylko 4% czasu pracy na samokształcenie i doskonalenie zawodowe⁷⁷. Odnoszą się też dość krytycznie do szans rozwoju w zakresie kompetencji cyfrowych we własnej szkole (42%/9% db./bdb.)⁷⁸. Wiedzę czerpią

⁷⁰ M. Smak, D. Walczak, *dz. cyt.*, s. 35.

⁷¹ M. Federowicz i in., *Raport tematyczny z badania. Czas pracy i warunki pracy w relacjach nauczycieli*, Warszawa 2013, <http://eduentuzjasci.pl/images/stories/publikacje/ibe-raport-czas-i-warunki-pracy-nauczycieli.pdf>, [23.05.2018], s. 12.

⁷² *Tamże*, s. 36.

⁷³ M. Federowicz i in., *dz. cyt.*, s. 39.

⁷⁴ M. Smak, D. Walczak, *dz. cyt.*, s. 36.

⁷⁵ M. Plebańska i in., *dz. cyt.*, s. 18, 21, 22.

⁷⁶ M. Adamski i in., *Eduinspiracje 2017. Podziel się sukcesem*, FRES, Warszawa 2017, http://czytelnia.frse.org.pl/media/2017_eduinspiracje_publicacja_www_.pdf, [23.05.2018], s. 11-16.

⁷⁷ M. Federowicz i in., *dz. cyt.*, s. 12.

⁷⁸ M. Plebańska i in., *dz. cyt.*, s. 144.

głównie ze szkoleń (73%), niestety bardziej technicznych, niż pedagogicznych i metodycznych oraz z internetu (65%) i pomocy innych nauczycieli (58%)⁷⁹.

Obserwuje się nieufność nauczycieli do korzystania z mediów cyfrowych. Może wiązać się ze słabymi kompetencjami cyfrowymi, ale powodują ją też wątpliwości wychowawcze i edukacyjne - obniżenie zasobu słownictwa, niesamodzielność pracy i bierność intelektualna, nieumiejętność radzenia sobie z nadmiarem informacji, brak konstruowania wiedzy, ograniczenie krytycznego myślenia, zagrożenie manipulacją, zafałszowanie wiedzy⁸⁰. Spora część nauczycieli nie korzysta z urządzeń cyfrowych podczas zajęć (27%) i nie uważa, że tradycyjne formy nauczania powinny być częściej zastępowane wersją elektroniczną (43%)⁸¹. Uznają oni zalety narzędzi TIK jako wzmacniających zaangażowanie uczniów, uatrakcyjniających lekcję (57%/39% – poziom db./bdb.), ale już mniej zwiększających efektywność uczenia (48%/23%)⁸².

Nieufności do mediów towarzyszy obawa przed prymatem technologii nad nauczycielem, zagubieniem i niedocenianiem jego roli w procesie edukacyjnych w obliczu zachwyty nowymi technologiami. Coraz częściej bowiem prowadzą one do lokowania wiedzy nauczyciela w materiałach i programach komputerowych, a zmniejszaniem roli działań nauczycielskich⁸³. Z drugiej strony widać odwrotne zjawisko: odzyskiwanie roli nauczyciela jako najlepszego środka dydaktycznego. Po zachwycie technologiami przychodzi refleksja, że to nauczyciel jest najważniejszym środkiem przekazu, ważniejszym niż tablica czy prezentacja multimedialna, jego fascynacja przedmiotem, przyjazne nastawienie do uczniów i pozytywne motywowanie może przynieść niesamowite efekty⁸⁴.

Wpływ mediatyzacji na relacje uczeń–nauczyciel

Spoglądając na relacje uczeń-nauczyciel warto pamiętać, że są częścią większego obrazu – wynikają z atmosfery w klasie, a szerzej z atmosfery w szkole, czyli szkolnej kultury pedagogicznej⁸⁵. Wzajemne relacje wszystkich członków szkolnej wspólnoty przenikają się i niebagatelna jest rola dyrektora szkoły dającego impuls do ich kształtowania.

Jedną z wyraźnie zauważalnych zmian w relacjach nauczyciel-uczeń staje się indywidualizacja, będąca wynikiem potrzeb cyfrowych pokoleń uczniów i rodziców. Uruchamia poszukiwanie skutecznych sposobów nauczania w stosunku do

⁷⁹ *Tamże*, s. 78.

⁸⁰ M. Plebańska i in., *dz. cyt.*, s. 22.

⁸¹ M. Dębski, *dz. cyt.*, s. 121, 123.

⁸² M. Plebańska i in., *dz. cyt.*, s. 18, 22-23.

⁸³ S. Dylak, *dz. cyt.*, s. 79.

⁸⁴ M. Spitzer, *Jak uczy się mózg*, Warszawa 2012, s. 145.

⁸⁵ S. Dylak, *dz. cyt.*, s. 162.

każdego ucznia, postępujący rozwój badań dotyczących mózgu i procesów uczenia się, pozwala czerpać wiedzę, jak w praktyce zindywidualizować ten proces, rozeznąć predyspozycje uczniów, rozpoznać obciążenia środowiska, uwzględnić deficyty rozwojowe.

Współpraca, współdecydowanie, współodpowiedzialność, wspólnota stają się płaszczyznami edukacji dzieci i młodzieży, będąc odpowiedzią na potrzeby odmiennych osobowościowo cyfrowych pokoleń. Są szansą na „otwieranie” polskiej szkoły, która jest zamkniętą strukturą, w niewielkim stopniu dopuszczającą interakcję z otoczeniem. Nowoczesne technologie informacyjno – komunikacyjne mogą ułatwiać nauczycielom, uczniom i rodzicom wzajemne interakcje - kontakty, dzielenie się pomysłami, współpracę przy ich realizacji⁸⁶.

Mieszanka cyfrowych i niecyfrowych pokoleń w szkole to wyzwanie w zakresie zarządzania i komunikacji, gdzie podstawą sukcesu jest wzajemne zrozumienie. Zmian, jakie dokonały się w osobowości młodego pokolenia pod wpływem mediów cyfrowych, nie da się już cofnąć, trzeba je zaakceptować i starać się zrozumieć. Zwłaszcza nauczycielom potrzeba tej świadomości – wiedzy o uczniu, poszukiwania dróg dojścia do niego i efektywnego uczenia.

W tym kontekście pojawia się temat niskiego poziomu wsparcia nauczycielskiego dla uczniów w polskich szkołach (indeks wsparcia nauczycielskiego poniżej średniej OECD) wpływającego m. in. na samopoczucie w szkole, oraz niskiego poziomu poczucia przynależności do szkoły, będącego jednym z wyznaczników pozytywnego klimatu szkoły, ważnego w procesie uczenia się (32/34 miejsc)⁸⁷.

W zmiennej i niestabilnej rzeczywistości zaczyna ponownie nabierać znaczenia relacja mistrz – uczeń. Ceniony jest nauczyciel potrafiący być przewodnikiem nie tylko w świecie wiedzy, ale i w innych sferach życia⁸⁸. Bezpośrednie kontakty, wzajemne poznanie, skupienie uwagi na drugiej osobie, dzielenie się doświadczeniem, to odpowiedź na potrzeby młodego pokolenia, ale też sposób na poczucie spełnienia w pracy przez nauczycieli.

* * *

Media cyfrowe swoim oddziaływaniem ingerują w charakter tradycyjnej szkoły i nie można tego już zatrzymać. Ukształtowane przez nie młode pokolenia wnoszą w jej mury inne cechy osobowości i oczekiwania. Są niecierpliwi, czasem roszczeniowi, łatwo się zniechęcają, oczekują szacunku i doceniania, ale są też innowacyjni, otwarci, samodzielni, realistycznie podchodzą do działania, chcą brać odpowiedzialność za świat. Nauczyciele z trudem dotrzymują kroku cyfrowej

⁸⁶ A. Pacewicz, *Wprowadzenie*, w: K. Górkiewicz (red.), *Przestrzeń społeczna i kulturowa. Poradnik dla szkół – tom3*, Warszawa 2016, <https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-tom3.epub>, [23.05.2018], s. 16-18.

⁸⁷ M. Jakubowski i in., *dz. cyt.* s. 92, 72.

⁸⁸ M. Smak, D. Walczak, *dz. cyt.*, s. 4.

rewolucji, borykają się z niezrozumieniem młodego pokolenia, trudno akceptują przemiany, brak im kompetencji cyfrowych, są sfrustrowani, mają problemy w kontaktach z rodzicami i doświadczają zbyt małego wsparcia szkoły. Coraz więcej jednak jest takich, którzy z energią i pozytywnym nastawieniem podążają za młodym pokoleniem, starając się je zrozumieć i towarzyszyć w odkrywaniu świata. W tej wspólnej drodze uczniowie i nauczyciele doświadczają negatywnych efektów mediatyzacji w różnych sferach, najbardziej dotkliwie w osobistej, choć każde z nich inaczej. Uczniowie odczuwają zagubienie w medialnym świecie, brak stabilnych wartości i mocnego wsparcia w rodzinie, ponoszą skutki zdrowotne długotrwałego stresu, przeciążenia ciągłym byciem on-line. Nauczyciele ulegają frustracji z powodu zachodzących zmian i niezrozumienia ich, nie dostając wystarczającego wsparcia szkoły.

Pomimo tych negatywnych efektów, media cyfrowe przynoszą też nowe możliwości. Stawiają przed młodymi ludźmi szansę, jakiej nie miało żadne pokolenie wcześniej – działania na olbrzymią skalę, współpracy nieograniczonej odległością i przestrzenią, przekształcania świata. Dają też szansę nauczycielom – mądre wykorzystanie ich w edukacji oraz zrozumienie uczniów, to efektywniejsza nauka, przyjemniejsza praca, własna satysfakcja i autorytet u uczniów. Dla społeczeństwa zaś – świadome, wykorzystujące swój potencjał młode pokolenie, które będzie stanowić o przyszłości świata.

Pozostają tylko do pokonania negatywne efekty mediatyzacji doświadczane przez człowieka. Samoświadomość i profilaktyka, dla ucznia i nauczyciela, wydają się najlepszą drogą neutralizowania ich wpływu. Więcej wiedzy o wpływie mediów, budowania kultury umiaru korzystania z nich, pokazywania wartości bycia off-line to podstawa. Za nią pójdzie uzdrowienie relacji międzyludzkich, odzyskanie wartości bycia z drugim człowiekiem i bycia razem w rodzinach, budującego psychiczną stabilność i odporność.

Bibliografia:

Adamski A., *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*, Warszawa 2012.

Adamski M. i in., *Eduinspiracje 2017. Podziel się sukcesem*, Warszawa 2017, http://czytelnia.frse.org.pl/media/2017_eduinspiracje_publicacja_www_.pdf, [23.05.2018].

Baran M., Cichońska E., Maranowski P., Pander W., *Cybernauci – diagnoza wiedzy, umiejętności i kompetencji dzieci i młodzieży, rodziców i opiekunów oraz nauczycieli w zakresie bezpiecznego korzystania z internetu. Raport podsumowujący badanie ex-ante*, Warszawa 2016, <https://cybernauci.edu.pl/wp-content/uploads/2016/06/Cybernauci-diagnoza-wiedzy-umiej%C4%99tno%C5%9Bci-i-kompetencji.-Raport.pdf>, [23.05.2018].

Bauman Z., *44 listy ze świata płynnej nowoczesności*, Kraków 2011.

Bilikowska J., Ćwiek J., *Miliony za zmiany w szkołach*, „Rzeczpospolita”, www.rp.pl z 24.02.2018, <http://www.rp.pl/Polityka/302229871-Miliony-za-zmiany-w-szkolach.html>, [16.05.2018].

Boguszewski M., *Aspiracje, dążenia i plany młodzieży*, w: *Młodzież 2016, raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, Warszawa 2016, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwieouzUIZzbAhXDhSwKHa4sAR8QFgguMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cinn.gov.pl%2Fportal%3Fid%3D15%26res_id%3D1150305&usg=AOvVaw3vM3YzLTPGOHtQiOWsp6AR, [23.05.2018], s. 52-75.

Budzisz W., Cywińska M., Czajka R. i in. (autorzy zbiorowi), *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych 2014*, 2014, Fundacja Nowoczesna Polska, http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014.pdf, [23.05.2018].

Dębski M., *Nalagowe korzystanie z telefonów komórkowych. Szczegółowa charakterystyka zjawiska fonoholizmu w Polsce. Raport z badań*, Gdynia 2016, https://www.researchgate.net/profile/Maciej_Debski/publication/311587730_Nalagowe_korzystanie_z_telefonow_komorkowych_Szczegolowa_charakterystyka_zjawiska_fonoholizmu_w_Polsce/links/584f9de708aecb6bd8d1a838/Nalagowe-korzystanie-z-telefonow-komorkowych-Szczegolowa-charakterystyka-zjawiska-fonoholizmu-w-Polsce.pdf?origin=publication_detail, [23.05.2018]

Dobrołowicz J., *Mediatyzacja współczesności a procesy socjalizacji wychowania*, „Paedagogia Christiana” 2/34 (2014), s. 137-150.

Dylak S., *Architektura wiedzy w szkole*, Warszawa 2013.

Federowicz M. i in., *Raport tematyczny z badania. Czas pracy i warunki pracy w relacjach nauczycieli*, Warszawa 2013, <http://eduentuzjasci.pl/images/stories/publikacje/ibe-raport-czas-i-warunki-pracy-nauczycieli.pdf>, [23.05.2018]

Feliksiak M., *Zainteresowania i aktywności*, w: *Młodzież 2016, raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, Warszawa 2016, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwieouzUIZzbAhXDhSwKHa4sAR8QFgguMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cinn.gov.pl%2Fportal%3Fid%3D15%26res_id%3D1150305&usg=AOvVaw3vM3YzLTPGOHtQiOWsp6AR, [23.05.2018], s. 166-178.

Fortuna P., *Pozytywna psychologia porażki. Jak z cytryn zrobić lemoniadę*, Sopot 2015.

Gajda J., *Media w edukacji*, Kraków 2010.

Hanson R., *Szczęśliwy mózg*, Gdańsk 2016.

Huk T., *Pedagogika medialna. Aspekty społeczne, kulturowe i edukacyjne*, Kraków-Katowice 2014.

Jakubowski M., Konarzewski K., Muszyński M., Smulczyk M., Walicki P., *Szkolne talenty Europy u progu zmian. Polscy uczniowie w najnowszych badaniach*

międzynarodowych. *Raport Fundacji Evidence Institute i Związku Nauczycielstwa Polskiego*, 2017, <http://znp.edu.pl/assets/uploads/2018/01/Szkolne-talenty-Europu-u-progu-zmian-raport-EI-ZNP-2017.pdf>, [23.05.2018].

Kalka M., *Szkolne relacje*, w: *Młodzież 2016, raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, Warszawa 2016, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwieouzUIZzbAhXDhSwKHa4sAR8QFgggUAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cinn.gov.pl%2Fportal%3Fid%3D15%26res_id%3D1150305&usg=AOvVaw3vM3YzLTPGOHtQiOWsp6AR, [23.05.2018], s. 27-49.

Kołodziejczyk W., Polak M., *Jak będzie zmieniać się edukacja. Wyzwania dla polskiej szkoły i ucznia*, Warszawa 2011, http://www.institutobywatelski.pl/wp-content/uploads/2011/11/edukacja_kolodziejczyk-polak_internet.pdf, [23.05.2018].

McLuhan M., *Zrozumieć media. Przedłużenia człowieka*, Warszawa 2004.

McLuhan M. and E., *Laws of media: the new science*, Toronto 1992.

Merriman M., *The rise of Gen Z creates new challenges for retailers*, [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-rise-of-gen-znew-challenge-for-retailers/\\$FILE/EY-rise-of-gen-znew-challenge-for-retailers.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-rise-of-gen-znew-challenge-for-retailers/$FILE/EY-rise-of-gen-znew-challenge-for-retailers.pdf) [23.05.2018].

Monitorujemy reformę, <https://niedlachaosuwszkoie.pl/index.php/monitorujemy-reforme>, [16.05.2018].

Ogonowska A., *Uzależnienia medialne czyli o patologicznym wykorzystaniu mediów i ich wpływie na nasze zdrowie i życie naszych dzieci*, Kraków 2014.

Omyła-Rudzka M., *Warunki materialne młodzieży kończącej szkoły ponadgimnazjalne*, w: *Młodzież 2016, raport z badania sfinansowanego przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii*, Warszawa 2016, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwieouzUIZzbAhXDhSwKHa4sAR8QFgggUAA&url=http%3A%2F%2Fwww.cinn.gov.pl%2Fportal%3Fid%3D15%26res_id%3D1150305&usg=AOvVaw3vM3YzLTPGOHtQiOWsp6AR, [23.05.2018], s. 19-23

Ostaszewska A., *Popkulturowe ramy tożsamości. Media, kultura popularna, internet jako nowe środowiska kształtowania tożsamości*, ORE, 2012, <http://www.bc.ore.edu.pl/Content/666/popkulturowe+ramy+tosamoci.pdf>, [23.05.2018].

Pacewicz A., *Wprowadzenie*, w: Górkiewicz K. (red.), *Przestrzeń społeczna i kulturowa. Poradnik dla szkół – tom3*, Warszawa 2016, s. 6-32.

Plebańska M., Sieńczewska M., Szyller M., *Polska szkoła w dobie cyfryzacji. Diagnoza 2017. Podsumowanie wyników badania zespołu badawczego Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego i PCG Edukacja*, Warszawa 2017, <http://www.nck.pl/upload/attachments/319726/RAPORT%20CYFRYZCJA%20SZK%3%93%C5%81%202017.pdf>, [23.05.2018].

Przeciwdziałanie zaburzeniom psychicznym dzieci i młodzieży. Informacja o wynikach kontroli, NIK, 2017, <https://www.nik.gov.pl/kontrola/>

wyniki-kontroli-nik/pobierz,kno~p_16_026_201611221337041479821824~01,typ,kk.pdf, [23.05.2018].

Przygotowanie do wykonywania zawodu nauczycielskiego. *Informacja o wynikach kontroli*, NIK, 2017, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,13081,vp,15493.pdf>, [23.05.2018].

Ptaszek G., *Medialna wielozadaniowość (media multitasking) w świetle badań psychologicznych*, w: *Człowiek, technologia, media. Konteksty kulturowe i psychologiczne*, red. A. Ogonowska, G. Ptaszek, Kraków 2014, s. 85-100.

Sajduk B., *Nowoczesna dydaktyka akademicka. Kto kogo uczy?*, Kraków 2015, https://www.researchgate.net/profile/Blazej_Sajduk/publication/271646415_Nowoczesna_Dydaktyka_Akademicka_Kto_Kogo_Jak_Uczy_-_httpdydaktyka-akademickapl1/links/54ceb0ae0cf298d65661f935/Nowoczesna-Dydaktyka-Akademicka-Kto-Kogo-Jak-Uczy-http-dydaktyka-akademickapl1.pdf?origin=publication_detail, [23.05.2018].

Schulte-Markwort M., *Wypalone dzieci. O presji osiągnięć i pogoni za sukcesem*, 2017.

Scott R., *Get Ready For Generation Z*, <https://www.forbes.com/sites/causeintegration/2016/11/28/get-ready-for-generation-z/#672f81712204>, [21.04.2018].

Słownik Terminologii Medialnej, Kraków 2006.

Smak M., Walczak D., *Pozycja społeczno – zawodowa nauczycieli*, Warszawa 2015.

Small S., Vorgan G., *iMózg. Jak przetrwać technologiczną przemianę współczesnej umysłowości*, Poznań 2011.

Spitzer M., *Cyberchoroby. Jak cyfrowe życie rujnuje nasze zdrowie*, Słupsk 2016.

Spitzer M., *Jak uczy się mózg*, Warszawa 2012.

Stop zwolnieniom w oświacie, <http://znp.edu.pl/akcje/stop-zwolnieniom-oswiacie/>, [16.05.2018].

Tanaś M. i in., *Nastolatki 3.0. Wybrane wyniki ogólnopolskiego badania uczniów w szkołach*, NASK, 2016, <https://akademia.nask.pl/badania/RAPORT%20-%20Nastolatki%203.0%20-%20wybrane%20wyniki%20bada%C5%84%20og%C3%B3lnopolskich.pdf>, [23.05.2018].

Tapscott D., *Cyfrowa dorosłość. Jak pokolenie sieci zmienia nasz świat*, Warszawa 2010.

Słowa kluczowe:

mediatyzacja edukacji, efekty mediatyzacji, Pokolenie Z, media cyfrowe, uczeń, nauczyciel

Key words:

mediatization of education, effects of mediatization, Generation Z, digital media, student, teacher

Summary

The purpose of the article is to present a broad picture of the impact of media and life in the mediatized world on participants of educational process, student and teacher, and their mutual relations. The diagnosis was accomplished through the prism of McLuhan's tetrads of Laws of Media, based on the literature about the topic and the existing data – the results of study on students and teachers published in recent years. After giving an outline of generational changes happening under the influence of digital media and a synthetic presentation of mediatization's effects for student, teacher and their relations, particular cases and issues were discussed in order. In the last part of the article, there has been made a summary of positive and negative effects of mediatization as well as opportunities and threats created by digital media together with an attempt to indicate ways of using this knowledge in Polish schools.